

چند شعر رنگارنگ (شعر سپید، موج نو، شعر گرافیکی و غزل)

از نوروز علی ثابتی

نجوای آریانا

(11 سرطان 1390 // 01 جولای 2011، فیض آباد)

ای آریانا!

ای گهواره تمدن!

ای هبوط گاه گردن فرازان تاریخ!

آیا گاهی در ذهن ات خطور کرده،

که فرزندان نا خلف ات،

بعد از گذشت قرونی چند،

اندام های ترا ریزه می کنند؟

ای آریانا!

ای مام گردد آفرین!

آیا گاهی می اندیشیدی،

که تاک هایی که در خونت بزرگ شده بودند،

روزی،

بدست دژخیمان گرگ صفت،
یکی پپی دیگری از بیخ کنده می شوند؟
ای آریانا!
ای گور کشور گشایان طاغی!
آیا در مقابل پاد زای قرن بیست و یک،
پاد تنی در سلول های مغزت،
تشکیل نشده؟

آری!

پاد تن در تنت هست، (1)

نه یک، بل هزار ها،

ولی بسان دادستان رشوت ستان،

مهر سکوت بر لب زده اند،

و،

پاد را با فراغتِ خاطر، (2)

سلول های مدافع بدنت را تخریب می کند.

از کرانه های بسیار دور،

با صدای لرزان،

همچون نجوای یک پیر مرد نحیف،

در کویر تنهایی،

آریانا جوابم داد:

ای فرزندم!

از نسل فرزندان افراسیاب،

فرزندان «گنگ» و «کور» تولد شدند،

حقیقت را می بینند و می نیوشند،

ولی،

«گنگ» برای «کور» چگونه خوابش را بیان کند؟! (3).

(1) پاد تن را به انگلیسی انتی بادی (Antibody) می گویند و آن نوعی پروتئین است که در دستگاه ایمنی بدن، در پاسخ به حضور انتی ژن خاصی، تولید میشود و در خون به گردش درمی آید یا در محل تولید باقی میماند تا به انتی ژن (معمولاً اجسام بیگانه همچون باکتری و ویروس ولی گاه حتی بافت طبیعی بدن یا یک ماده غذایی) حمله ور شود و آنرا بی زیان سازد و یا از بین می برد.

(2) پاد زا یا پاد گن به انگلیسی انتی ژن (Antigen) است و به ترکیباتی گفته می شود که پس از ورود به بدن موجب برانگیختن واکنشهای ایمنی می گردند که در جریان آن موادی به نام پادتن (آنتی بادی) تولید می شود. نام انگلیسی این واژه برگرفته از ترکیب Antibody Generating می باشد که اشاره به نقش آن در تحریک تولید پادتن یا همان آنتی بادی دارد.

در این شعر، پاد ز ا برای میکروب و پادتن برای ضد میکروب به صفت
سمبول (علامه) بکار رفته اند.

(3) اشاره است به یک بیت شمس تبریزی:

من گنگ خواب دیده و عالم تمام کر من عاجزم ز گفتن و خلق از شنیدنش.

شُکوّه زبان های پامیری

(11 سرطان 1390 // 01 جولای 2011، فیض آباد)

ای پارسی!

ای خواهر بزرگم!

روزگاری نه چندان دور،

در جلگه های پامیر - هندوکش،

به دور یک دسترخوان،

گرد می آمدیم،

و از یک آبشخور، آب می خوریم،

و از نعمت های الوانِ خوان آریانا،

بهره می بردیم.

سپس،

یا تقاضای زمان بود و یا جبرِ زمانه،

ما،

بسان چوچه های کبک،
پر کشیدیم،
و به سمت و سوی نا همگون،
بر فراز ستیغ کوه های پامیر - هندوکش،
با بال شوق به پرواز آمدیم.
تو،
در سر زمینی پهناور، چون خراسان،
آشیانه گرفتی،
و مرا بادِ قضا،
بدست صیادِ روزگار،
در قفسِ آهنینی بنام پامیر،
در دام انداخت.
قرن هاست که ققره های ناز مرا،
کسی دیگر نشنید.
اما،
گاتها را زیر لب زمزمه می کردم،
و با گذشته خود،
پیوندم را نگسستم،
اما، اما،

مہارت پریدن را از یاد بردم.

زیرا،

قرن ہاست کہ بال و پر م را،

در قفس تنگ پامیر،

نگشودہ ام.

بیا،

اکنون بیا، بہ کمکم شتاب،

دستان خواہرت را گیر،

و بگو: پامیری!

بجنب!

از قفایم بیا!

دیگر،

انتظار، بس است.

یک شعر سپید بہ زبان شغنائی

28 آگست، 2016، فیض آباد

آخر یے بنوک ست،

خو یے تلت اند گرے،

خو بجین بین ارد بپست،

چھی لوفد ماش دے بین ارد، بنکرآم، خرد الماس.

* * * * *

خُوندم خه فِرِرْد وُز،
خُوندم خه لود ساز،
وَم فَرِچ رَأَنگَتِے، نَفَأَمَتِبِن مو زَف،
مُند مو آواز ته رِست،
زنده پِے آسمُون،
خلق صد بار گه وِے بِنِیْنَت،
نَقَأَرْدِبْد وِے وِیْبِبْد،
وِے وِیْبِیْخ جَای، مو زار دَنْد،
تو ثَر، مه کِے قِیَاس.

* * * * *

تو آر مو زار دَنْدِ تَه کَلَّه،
أَرُودِ یِے آدَم بِنَافِجِن،
گَایِے وِخت سَوْدِ یو آگَه،
چَاسْت، فُکَبْ غل تر خَوْدَم،
دَادِے حُق مو، خو لَوْدِے:
مو پِیَوم خلق ارد یَاس.

* * * * *

لو تو، ای مَرْدُمِے « کَهف »!

تمہ ہمراہین کای؟
تر پرا یپن ڈو گہ قرن،
تمہ غل فکر کنبت،
تمہ بیآڈ دوند بیار،
تُت ملومت دے جہت:
خہ ربڈج پسمون تو نیاس۔

* * * * *

لو خو سِخپن مَسخ،
یا سنگے کِلوخبِن دَاڈ،
نیآڈد اَس دِہف جواب،
یا دَاڈپن چون ات وُرم گول،
وُز نفارڈیم دِہفرد کنم،
خو خوڈمپن قصّہ، (1)
بیو اس مو درونند غل قیود:

بأس،

بأس،

بأس!

مہ قے تریون،

¹ در اینجا مضمون شعر شمس تبریزی آمده است: من گنگ خواب دیده و عالم تمام کر = من عاجزم ز گفتن و خلق از شنیدنش.



مو پیلوم دېڅ آر د یاس.

چند شعر گرافیکی به زبان شغنانی

قات خو نېچه قَتے ییچ، آه تیڤدک!

بِنِگ، بِنِگ، بِنِگ!

قات چے خون تو، چے سپیفتک،

بِنِگ، بِنِگ، بِنِگ!

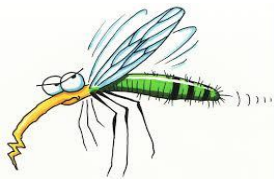
خون سپیفت تُّند تو کار،

مردُم کسل چید تو کار،

تارُ مار مِس تو خبیثات تے نذید کار،

تُّند تو صدا یاذد؛ بَغیر خیر چے نیستک.

بِنِگ، بِنِگ، بِنِگ!



تو ته پېڅا ډیے ار بنأب،

تو ته تقسیم کِنے، تَأب،

تو ته قاچاق برېن رانگتے رِوازے آر بنأب،

قا یت یے تر خوځم چے ژرېنتک.



بِنگ، بِنگ، بِنگ!

تو مرض خون تے بدال ماک،

تو یے یار ناق کسل ماک،

آگہ وژدان خہ فہد تئد، یے چردب تو زل ماک،

تو چس اس لاغرے یت چورج، تو ماش میڈ چے
فرہنتک.

بِنگ، بِنگ، بِنگ!

ثابتے! تو کے یے چارہ،

جالے آنجاف خو تاق فہ،

خو دقے چست تو کے، تو مه ژریزد پد گندہ،

تئد تو طالع تے گہ مس بپڈج شمال، نر اس رجیستک.

بِنگ، بِنگ، بِنگ!





ای مِئسْت اِگر تَنَد خَه قُذَجَت پَرچَام
ساف صورتے یارِ مات، اِکد تَنَد دُوند کَام
تَر مِئسْت چِسْمِ آت، خو دُست آئِئُرُم یه تَر
لاله گُلکِبِن رانگتے خو دل خون وُز خَام



(09 سپتمبر، 2016، خُورگ، شغنان، بدخشان)

ترجمه:

ای ماه! تو اگر زلف می داشتی،
بالکل شبیه صورت یار منی، تنها همین را کم داری.
به ماه نگاه می کنم، و دست خود را به طرف اش دراز می کنم،
اما (دستم به او نمی رسد)، چون از من دور است.
[به این سبب] مانند گل شقایق، خون دلم را میخورم.

آرایه شعر مربع به زبان شغنانی: چالش برای شاعران

ای یار تو دِگه خو یار مه دِه آزار تو دِگه خِپَزَند خراب مه کِه خو یار
خو یار خراب مه کِه، آزار طعنه مه دِه مَه دِه آزار، خو یار، مه دِه آزار

شعر افقی و عمودی - رباعی ایکہ تمام مصاربع آن ہم بہ شکل افقی و ہم بہ شکل عمودی عین شکل خواندہ می شوند.

	4	3	2	1
1	مہ ڈہ آزار	خو یار	تو دگہ	ای یار
2	خو یار	خراب مہ کے	خیزند	تو دگہ
3	مہ ڈہ	طعنہ	خراب مہ کے،	خو یار
4	آزار	مہ ڈہ	خو یار	مہ ڈہ آزار

مربع دوم:

ای منست تو دہر مہ یہ، جالدب کے پل دہر مہ یہ، پے تو فٹم ویاو زے اہ عسل
جالدب ویاو زے، مو خیز یہ تو اہ جون پل کے اہ عسل، مو جون تہ شیج یست اجل

آرایہ شعری مربع - شعر دوم بہ این شکل: در 4 خانہ فقط چند واژہ یکبار آمدہ، و در 12 خانہ دیگر ہر کدام شان دو، نو بار تکرار گردیدہ اند

	4	3	2	1
1	کے پل	جالدب	دیر مہ یہ،	ای منست تو
2	اہ عسل	ویاو زے	پے تو فٹم،	دیر مہ یہ،
3	مو جون	مو خیز یہ اہ	ویاو زے	جالدب
4	تہ شیج یست اجل	مو جون	اہ عسل	پل کے

آرایہ شعری رد الصدر علی العجز در زبان شغنائی

لَوْ قَبِنَ تَهْ عَشَقْ كَنَاهُ، دے عاشق زینبت
عاشق زینبت، وے لپ دے گہ مہ قینبت!
مہ قینبت، یے زارڈ اِدے، عاشق خہ
عاشق خہ قینبت، نلوقد یے یار: بی دینبت

(06 اکتوبر، 2016، فیض آباد، بدخشان)

چند غزل دیگر:

قَدْ جَوُونَيْتُ، قَدْ بَهَارَتِ، تَتْ نَهْ يَتْ
عمرے نرجید تر پرا یِت، تَتْ نَهْ يَتْ
کو یتہ پُبنتہ یے ساقُحْ بَخْمَلِ پُنُوید
سُتْ یو زیزد اس ار کنارت، تَتْ نَهْ يَتْ
تر دے باغبِن قَدْ بِنِکْفَحِنِ دَاڈْ گَلِبِنِ
انتظار اندپِن بِنِخَادَتِ، تَتْ نَهْ يَتْ
بُلْبَلِبِنِ نِبِنِ اس خوشے قَا سَاَزْ لُودْ
وَاڈْ مِسِکْ سَتِّبِنِ فَرَارَتِ، تَتْ نَهْ يَتْ

تیره ماه یېڅم تو یتاو جات قلت

مند مو کال ارد پړېښ ځادت، تت نه یت

« ثابتے » سافخ قند، تو هجرند زیرد ست

اس خو عمرے دست زنادت، تت نه یت

(یکشنبه، 17 فبروری، 2016، هوتل آریا، شهر دوشنبه، تاجیکستان)

خو پیڅم وز خو یوښکندیر زنادت تا نرېڅم یت

دے زقتاوند خو جوئم وز نځادت تا نرېڅم یت

تو لو چیز عیب مند غیرے تو ژ یوځېښ قنچ ای بېرحم

مو زیداوېښ رقیبېښ تو رمادت تا نرېڅم یت

تو ډر ډر از مو زړے خات، لوقے وز رنېسم تو

تو محبت غل نه نېښتوېځ اس مو یادت تا نرېڅم یت

بغیر اس مو یو چای گه عاشقے وم ښه دقوسک نر سود

خو افسون آندے چورج مو بېقرارت تا نرېڅم یت

مدوم وز زهرے غم خام ات، مو خون سڅج ار مو دل لخته

مو زار ډند سڅج تخته، لاله زارت تا نرېڅم یت

نه زینے مو، نه ژ یوځے مو، نه پېښخے، « ثابتے » حالت

مو خوار ډنداو تے یت چود افتخارت تا نرېڅم یت

(21 جولای، 2016، در عرض راه میان خاروغ و روشن، بدخشان کوهی، تاجیکستان)

مُند مو سینه اندے مو دل، در غمے جونونه بُود
 کینت ته سوزبن مو دل ات غم قته مستونه بُود
 تلغزه لوڤد قتیر اس مو جگهر بآس ورپن
 نود خراو نر مو غمند ات دله پروونه بُود
 ساقه دبر ماک خمار یاخ ته تو روغان مه بریب
 أف خه تاژم مو آیند تو میخونه بُود
 قُدم اُنبیار اما عشقه مو گرډېنچ فِدول
 اس خودے لاک مو جهت نر دله بېگونه بُود
 مُند مو سِتخون خه گاښچ ټیر نر اس تلوسه چید
 قاق ریز بینه دے گرېنم ته بی بونه بُود
 تَت خه خوش «ثابتے» یت چورج خو هجرند بندے
 خَس جناو یاخے فراق اند تو زولونه بُود
 (02 آگست، 2016، درېف، شغنان، بدخشان)

آه هوس تو پیر مه سه، کو قرار په مو تو مه رف
 آه نفس تو گیر مه یه، کو قرار په مو تو مه رف
 آه خزون شتایه مه یه، مو امېډے غل نچورج گل
 اه بهارے ابرے نرجیس، کو قرار په مو تو مه رف

أَهْ بِنْتِئَرْخُ نُرْ تُو پَلْ مَأْک، تُو تے خېره چید نفأَرْئِیم
کُو مو رُوْز تے مَأْکے شَلُوْه، کُو قَرَار پے مو تُو مه رَف

وُز اته تُو یَامْ یے نِئِخ تے، تُو ته فکرے وُز تُو خېزَنَد
فَلْک اَرْد غَلْ چَکَر دَّام، کُو قَرَار پے مو تُو مه رَف

أَه قَزْچ تُو سَاز بَأْس لُو، خُو خِیَال پِلَاو وُز دِیم
کُو مو چُرْت شِچْ خَرَاب مَأْک، کُو قَرَار پے مو تُو مه رَف

صُبْحَدَم پے باغ ته بِنَافْخُم، خُو شَمَال دِید مو پَس پِیخ
أَه شَمَال کُو مَأْکے قَیتے، کُو قَرَار پے مو تُو مه رَف

تُو أَه شَعْر بَأْس مو حُقْ دَه، تُو بِنْدَاو اَفْسَلَه چِنْد
کُو تُو رُوْز «ثَابِتے» دَه، کُو قَرَار پے مو تُو مه رَف

(16 اگست، 2016، کلوله پُشته، کابل)

یُو چِدُوْم تَاَجَرِے عَشَق، یُو بِنْتِئَرْخُ خِیر تے پَرْدِید
یُو چِدُوْم دُبُونِے قَا، یُو ته لَعْل زِیر تے پَرْدِید

خُو جُوُونِے تے تُو نَاز مَأْک، مے جِهُونِے بِيوْفَا تے
تُو وِے کَارِے وَاژْگُون چَس، یُو جُوُونِے پِیر تے پَرْدِید

فُکْثَبِن کَمَر خَه قُوْشْچ نُر، خُو تَقْلَبِن خُو کَار اند
یُو بِنُوْمِے «مُوْمِیَايِے»، تُو تے ته، چَدِیر پَرْدِید

تو دے آدمے تپل چس، یو ته پول ته دُډ زړد
 تو دے پودرے قرا چس، خو زمین ته ټیر ته پرځید
 تو جهون بازے نر چس، یو خړانگ بڼد سطرنج
 یو خو مَهره یه پیاڅه، به نسق وزیر ته پرځید

یو چدوم احمقے یو، مه تجارتے جهون اند
 خو اصیل قارج نر یو، یه پخن قچیر ته پرځید
 نه ته ډبونېن دے کارېن، نه گه مست دسگه کار کښت
 خو شرابه ناب زړدت، یه پیاله بیر ته پرځید
 تو اه «ثابتے» خو شعر خښ، یه چه گاپ ماک تربد گد
 یو چدوم گرڅه پیخیج، خو خمېر، فتیر ته پرځید

(25 آگست، 2016، در داخل هوا پیمای، بر بالای سالنگ ها، پرواز کابل – فیض آباد)

مو جون بڅک چیز آقېن، اس مات رخاست نر ښاب
 ښېم خوړج مئست مغوندت، جالدت تو ناست نر ښاب
 لودم یدے مو خېزاج، نورمال ته سود مو فشار
 اس انتظار تو عشق اند، مو زارډ پراست نر ښاب
 آر تاقے دېرے مُرد چود، یه سات اگه تام نوینت
 مه تاق خو يتاو قننت، مو جون زواست نر ښاب

اَس تو فرېب باوَرېس، اَجَب نَرېڅج تو گأپ اَنَد
 يکبار خدای جوَنے، کو لو تو راست نُر بنأب
 پاښ ډاډج شېر جناو پأخُت، يَم «ثابتے» تو عشق اند
 اَر خوند وُز خه پأخُت، يو چأی مو چاست نُر بنأب؟

01 اگست 2011، ميدان هوايي بين المللی کابل

تَت اکر نژیوج اس مو، دگه تو مو جوَن مه بئو
 تو خو دېک عشق بين اند، مو مثالِ ډون مه بئو
 مے مو دأرډ ته بنأپرک فأمت، دگه يېن نه بڅ الاوند
 تو خراو مغوَند ار بنأب، مے مو نيমে جوَن مه بئو
 تو مو زارډ تے نِنډ پلته، خه بنچأفت مثله باروت
 تو نزار جناو كِخَارَنَد، مو پَسُون پَسُون مه بئو
 تو بهارے ابرے رأنگتے، چمن ارد كے سخاوت
 تو مے فصلے نو بهارند، گلے ار غوون مه بئو
 تو ته هجر زهر قته مو، به هزار خوارے زينه
 دگه مأك هندو تَخْلِيَت، تو مو اُسْتُخُون مه بئو
 تَت اكه بِنْتَرُخے جلأن، دله «ثابِتَت» رُخ چوَرَج
 تو شَهاب پاښ رأنگتے، مو دل آسمون مه بئو

(10 دسمبر 2016، نسی، درواز، بدخشان)

سرودہ شکوائیہ عشقی بہ زبان شغنائی در بحر طویل.

24 فیروری 2017. فیض آباد.

وز اگر تو دَام تے نَاؤم،
وز اگر تو جَات سَاؤم،
وُز اگر تو پیڈ تے بَاِیم،
دے تو نَوَم خو ڈست تے چَانم،
ترَاِیون خو یاسے یت قَا،
سر آواز قیوے مَرْدُم،
تو دے چس، دے چس، دے ڈپون!

* * * * *

تو آہ خیر چس خو نِسْفَار،
خو تو ماکے بُوِن اِتہ بَار،
تو چِسْم تو لَوَقے اَس قَار،
دِگہ ماکے زندگے زَار،
خہ پَتِئِم تو جَات خو آر جَار،
سر آواز قیوے مَرْدُم،
تو دے چس، دے چس، دے ڈپون!

* * * * *

وُز اَگر پے کوہ سِفائُم،
 خو تیار خو کفائُم،
 خو تہ شیچ ڈام آر کوہ،
 قِرَرُم تہ عشق «تابو»،
 تو تہ شاندے ناز تے لوقے،
 تو دے چس، دے چس، دے ڈہون!

* * * * *

خہ چِسُم تویت مدوم بوبس،
 تو مو جون ما کے دِس خوبس،
 تو غمند مو زارڈ کِبتت خوبس،
 خہ پَتِئُم تو جأت خو آر خوبس،
 تو خو پِئَرُخ پِیر لوقے،
 تو دے چس، دے چس، دے ڈہون!

* * * * *

وُزگُم پاڈ فِیاج ژَبْنِت،
 خو تو دام تِئُم مدوم وِئْبِت،
 تو خِیائُم آر خو دل خُئْبِت،
 مو تے یِت تو بونہ یِپِن تَنْبِت،
 مے مو جُون قَتْنِت قمار بَنْبِت،

تو خو پئڙخ پير لوقے،

تو دے چس، دے چس، دے ڈبون!

* * * * *

خو صدا اگر زوئڈم، مو ته لوقے تَت عجب شوم،

دِته زندگے لپٲ قين، خو تو يار لپ څه ڦېد زوم،

پے دعا ته يه نسود جور، نه ته گارڈد يه سپن موم،

يے بِنْتَرُخ بر زمين يادد، اگه بِنِيْت آيے مظلوم

تو تے خلق سُدج كِنْسِيخ اَت، تو يكت يے طاقگي بوم،

سر آواز قيوے مَرْدُم،

تو دے چس، دے چس، دے ڈبون!